

Сорокопуд Олександра

СПЕЦИФІКА ПРОЦЕСУ ІНКОРПОРАЦІЇ ГЕНДЕРНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ У ДОСЛІДЖЕННІ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМ

Розвиток політичних систем, які у своїй діяльності виходять із принципів демократії, визначає сучасною детермінантою рівень досягнення гендерної рівності на всіх стадіях прийняття рішень. Уряди багатьох країн світу розробляють механізми інкорпорації гендерної перспективи у дослідженні рівня розвитку політичних систем, ефективності діяльності їх інститутів, демократичності окремих практик тощо. Значна увага приділяється цій проблематиці з боку міжнародних організацій, зокрема Організації Об'єднаних Націй, Північноатлантичного Альянсу, Європейського Союзу та інших. Визначення Україною своїх провідних векторів розвитку у бік демократії та прав людини означає неминучість залучення української політики до світового гендерного дискурсу та необхідність формування національної стратегії щодо впровадження гендерної рівності.

Об'єктом нашого дослідження є процес інкорпорації гендерної перспективи, предметом – проблемність інкорпорації гендерної перспективи у дослідження політичних систем.

Дослідження має на меті з'ясувати, якою є специфіка інкорпорації гендерної перспективи у дослідженні політичних систем. Для цього ми розглянемо основні концепції інкорпорації гендерної перспективи та визначимо можливості та обмеження кожної з них у дослідженні політичних систем. У процесі дослідження ми перевіримо, чи справді процес інкорпорації гендерної перспективи у дослідження політичних систем є явищем багаторівневим та багатомірним, що унеможливорює

застосування єдиної лінійної моделі впровадження гендерної рівності у різних політичних контекстах.

Сучасні політичні системи ґрунтуються на відносинах контролю та субординації, які передбачають прийняття рішень меншістю та пасивне очікування більшості. Це системи, за яких декілька осіб мають все, а решта не має нічого¹. Діяльність політичних інститутів у соціумі детермінована особливостями їх структурування, які включають:

- видиму незбалансованість між різними секторами суспільства, яка призводить до зростання бідності та маргіналізації окремих соціальних груп щодо участі у процесах розвитку.

- потребу діяти відповідно до принципів демократії, зокрема того, що кожна людина має право на гідне життя та справедливе ставлення.

- здійснення врядування, яке сприяє можливостям кожного і кожної робити внесок у розвиток суспільства та отримувати відповідні дивіденди, що передбачено правами людини.

Застосування гендерної перспективи у дослідженні політичних систем дає змогу виявити зв'язки, які визначають вплив гендерних відносин на структури соціальної організації та влади. Без сумніву, політика також здійснює вплив на гендерні відносини, зокрема, саме у політичному контексті гендер трактують як систему соціальної організації, суттю якої є інтеракції між маскулінністю та фемінністю². Важливо додати, що така система не функціонує у закритому середовищі, на неї діють інші фактори, такі, як клас, право, культура, влада. Різноманітність ідентичностей, сформованих на ґрунті етносу, відчуття належності до групи, покоління, сексуальної орієнтації чи інвалідності також потрібно враховувати.

Ця перспектива висвітлює динаміку відносин, детермінованих гендером. У фокусі дослідження перебувають моделі домінування та субординації, які є результатами взаємодії маскулінності та фемінності. Пріоритетним завданням вважається виробити та застосувати процедури трансформації

домінантної системи гендерних відносин, яка відтворює нерівноправні форми соціальної організації та соціального розподілу³. Фундаментальні форми соціальної організації та соціального розподілу мають бути змінені, що сприятиме поширенню культури рівності, викоріненню домінування та дискримінації.

Завдяки активності жіночих рухів та різних напрямів феміністичних рухів зміну гендерних відносин вважають проблемою, яку мають вирішувати жінки. Однак зміна гендерних відносин у політиці на системному рівні потребує участі насамперед носіїв влади. Отже, консолідація чоловічих та змішаних рухів, що має на меті конструювання нових засад маскулінності, може бути одним із завдань демократичних політичних систем. Треба зауважити, що різні досвіди, які мають суспільства різних країн, не варто групувати у одну стратегію. Адже такими рухами можуть бути і консервативні, навіть антифеміністичні рухи у Латинській Америці, і радикальні ліберали, що виступають проти існуючих гендерних моделей у Західній Європі та США. В Україні такі рухи представлені програмою “Олег та Ольга”, яка виступає проти домашнього насильства, рухом “Татусі проти насильства”, асоціацією “Уповноважувальна освіта” тощо. В кожному випадку йдеться про конструювання нових засад маскулінності. Цей “новий” підхід має полягати не тільки у суб’єктному та визначеному перегляді гендерних норм, таких як заохочення та підтримка емоційної експресії чоловіків. Він має бути скерований на трансформацію нерівних структурних імплікацій гендерних відносин, зокрема владних відносин у економічних, політичних та культурних системах. Окремим пріоритетом має бути досягнення рівності між статями із застосуванням правового підходу. Отже, основою для сталого розвитку рівноважних соціальних процесів є визнання та підтримка повної реалізації прав жінок та чоловіків, ґрунтуючись на їхній конкретній ситуації, позиції, потребах та очікуваннях⁴.

З іншого боку, якщо трансформація у організаційних структурах політики передбачає значні зміни у динаміці соціальних відносин, то в особистому просторі нові моделі вже

мають вкоренитися, щоб забезпечити основи для системних перетворень. Домінуюча модель традиційних та нерівноправних гендерних відносин практикується людьми протягом усього життя, що забезпечує її інституціоналізацію у системах різного типу. Тому зміни, які забезпечуватимуть рівність можливостей статей, мають бути впроваджені на двох рівнях структури одночасно: на особистісному, щоб закріпитись у повсякденному житті, та інституційному, щоб змінилося внутрішнє середовище політичних інститутів.

Апелюючи до гендерної перспективи, важливо застосувати її не тільки для аналізу окремих програм політичних партій, державних проєктів чи сфер діяльності, але і для аналізу складних об'єктів, таких як політична система, влада, громадянське суспільство, держава. У багатьох випадках інкорпорація гендерної перспективи у дослідженнях визначається зовнішніми чинниками: вимогою міжнародних організацій (Досягнення гендерної рівності є однією з Цілей розвитку тисячоліття, визначених ООН), партикулярними ініціативами гендерних експертів, індикаторами актуальності донорських структур тощо. У такому разі навіть вагомі результати проведених досліджень не завжди беруть до уваги при процесах інституціоналізації та деінституціоналізації в системі, часто їх називають невідповідними до потреб конкретного середовища. Проте саме інкорпорація гендерної перспективи у політичну систему є фундаментальним завданням, виконання якого може гарантувати сталий прогрес у конструюванні збалансованих форм владних відносин.

Визначаючи ситуацію, у якій перебувають жінки, варто взяти до уваги, що досвід жінок з приводу бідності, дискримінації та приниження є дуже різним, залежно від контексту та позиції. Самоаналіз жінкою своєї ролі у суспільстві здійснюється за двома критеріями: рівень задоволення її практичних потреб та її стратегічні інтереси. Опис окремих ситуацій та потреб, що визначаються гендером, сприятимуть поглибленому розумінню ситуації, у якій перебувають жінки. На системному рівні

важливо проаналізувати вплив, який мають програми та стратегії, що скеровані на скорочення гендерного розриву. “Інкорпорація збалансованих гендерних відносин у програмах та проєктах, присвячених політичному розвитку має пропонувати концепції, методи та стратегії для реструктуризації владних відносин між чоловіками та жінками, створювати необхідні умови для процесів прийняття рішень, щоб творити особистісне та спільне майбутнє на засадах рівних можливостей у всіх сферах людських інтеракцій”⁵. Це твердження безпосередньо стосується діяльності інституцій, зокрема політичних.

Інкорпорація гендерної перспективи у діяльність політичних систем є тривалим та прогресуючим процесом. Він відрізняється від традиційного та домінантного процесу заснування культури гендерних відносин відповідно до змодельованих принципів гендерної рівності з урахуванням правового підходу. В цьому разі мова йтиметься про радикальну зміну бачення протікання політичного процесу та сутності політики загалом. Діяльність політичного інституту, який інкорпорував гендерну перспективу, передбачатиме включення всіх соціальних акторів: чоловіків та жінок, людей різного віку, різного соціального походження, з різних етнічних груп та культурних формацій. Річ у тім, що аналіз гендерних відносин інтенсифікує перегляд усіх існуючих відносин домінування та підпорядкування соціальних груп. Більше того, “крім надання вигоди певній соціальній групі, проєкти, скеровані на політичний розвиток мають значно амбітнішу мету: зміну стилю мислення людей та інституції, які імплементують цей стиль мислення”⁶. Для аналізу ефектів діяльності таких проєктів використовують соціальний аналіз гендеру, який включає польові дослідження та проведення фокус-груп, аналітичний супровід кожного етапу впровадження завдань проєкту. Результати досліджень демонструють, наскільки кожен окремий проєкт визначає потреби маргінальної групи та може запропонувати адекватні механізми покращання ситуації. Залучення локальних громад до визначення їхнього власного бачення розвитку та стратегій

діяльності – елемент посилення громадянського суспільства. У широкому розумінні такі проекти є прикладами політичного моделювання трансформації реальності, тому їх вивчення є необхідним елементом планування глибоких соціальних реформ та державотворення.

Соціальні відносини між жінками та чоловіками можуть модифікуватись, як це відбувалося неодноразово в різні історичні епохи та у різних частинах світу. Такі модифікації потребують гендерного аналізу, що включатиме систематичну оцінку, спостереження та імплементацію цінностей, ставлення, навичок та форм участі, які виявляють потребу зміни відносин між чоловіками та жінками, а також між людьми і природою. Цей процес потребує відкритості системи та її здатності перманентно змінюватися, відповідно до потреб людей, громад та навколишнього середовища.

Ключовим аспектом цього аналізу є розуміння та опис контексту, в якому оперує система. Місцеві, національні та регіональні звичаї та закони, які є дискримінаційними щодо жінок або певних категорій чоловіків, потрібно визначити. Ці аспекти мають входити до системи індикаторів гендерного аналізу. Приклади гендерної дискримінації та рефлексії щодо місцевого “спільного розуміння” гендерних відносин важливі для усвідомлення специфіки функціонування політичної системи у даному контексті.

Концепція різноманітності є необхідним елементом у процесах, що передбачають гуманітарний, соціальний, економічний, культурний та політичний розвиток жінок та чоловіків. Різноманітність етнічних груп, культур, поколінь, сексуальних орієнтацій, фізичних можливостей, релігійних вірувань та ін. потребує окремого наголошення, щоб бути помітною в політичному середовищі. Стимулювання гендерної рівності має включати критичний перегляд етнографічних, домінуючих культур та ексклюзивні підходи до розуміння різноманітності.

Однак жінки і чоловіки з різних етнічних груп та культур, а також окремі громади мають спільний досвід бідності

та приниження. Такі громади докладали неймовірних зусиль, щоб захистити свої власні системи організації. Вони були змушені провести низку важливих змін для реалізації стратегій опору тим політичним системам, які не сприймали їхніх потреб та бачення розвитку. Загалом, етнічні та культурні ідентичності є дуже динамічними. Зміни завжди є викликом для культурно та етнічно різноманітних спільнот, адже вони можуть створити напруження або призвести до насильства.

Інкорпорація гендерної перспективи не може штучно накладатися ззовні, а проводиться відповідно до потреб кожної культурної групи, її реальності та ситуації з приводу гендеру, класу, етносу та культури, зі збереженням місцевої філософії, історії та ідентичностей. Нерівність та привілеї, неокolonіальні та патріархальні пересуди мають бути поставлені під сумнів хоча б тому, що з цього приводу немає єдиного бачення. Різноманітність як принцип становить виклик політичним привілеям, які закріплюють форми політичних структур. Дослідження культурних цінностей та ідеологій висвітлює систему вірувань, що репродукує цінності домінуючого суспільства та виявляє сфери втручання для зміни соціальних відносин. Дослідження на локальному рівні знижують ризик насадження метатеорій інтеграції та узагальнення гендерних ідентичностей, які можуть запровадити гендерний канон, замість того, щоб реструктурувати існуючі системи.

Стратегії інкорпорації гендерної перспективи залежать від структури політичної системи. Політичні мережі розробляють методологію, яка передбачає проникнення на всі рівні мережі та перспективу зворотного зв'язку. Кожен наступний крок забезпечується системою якісних індикаторів, що дозволяє визначати ситуацію та планувати наступні зміни. Процеси, які включені у інкорпорацію гендерної перспективи, хаотичні, перервні та багатокомпонентні. Тому механічне накладання визначених заздалегідь компонентів призводить до розбалансування та кризи системи, а не до трансформації, яку мають на меті. Наприклад, політичний інститут може використовувати

стратегії, що відповідають різним рівням у різних програмах чи проектах, чи навіть в межах одного проекту чи соціальної групи. Різні інституційні рівні можуть потребувати різних заходів, зокрема, якщо окремі підсистеми організації працюють над програмами, пов'язаними з гендерною рівністю.

Дослідження рівня інкорпорації гендерної перспективи у політичних системах може бути проведено у трьох площинах: через аналіз політичних інститутів, політичної діяльності та суб'єктів політики. Для інкорпорації гендерної перспективи на рівні політичних інститутів потрібно провести структурний аналіз інституту, щоб виявити рівень розуміння проблеми та її характеристики, а також аналіз щоденної діяльності, щоб з'ясувати ставлення до змін у сфері гендерних відносин. Якщо йдеться про політичну діяльність то аналіз фокусується на концепціях, які є підґрунтям даної діяльності та на формах, в яких вона перманентно відтворюється. Важливо також звернути увагу на методи, які вважаються ефективними, та на процеси імплементації політичних рішень. Суб'єктів політики розглядають крізь призму їхнього досвіду та походження. Важливим індикатором є їхня позиція щодо інкорпорації гендерної перспективи та роль у цьому процесі.

Очевидно, що інкорпорація гендерної перспективи на рівні політичної системи не відбувається шляхом накопичення досвіду зміни гендерних відносин у її окремих елементів. Аналіз окремих елементів дозволяє нам поглибити розуміння складності, багатовекторності та делікатності процесу визначення ситуації щодо гендерних ролей та її можливих змін. Однак ключове завдання такого аналізу – виробити дієві рекомендації, які можна застосувати до даного елементу політичної системи, враховуючи контекст, у якому цей елемент знаходиться, його можливості та межі, які на нього накладені. Завдання аналізу інкорпорації гендерної перспективи на рівні політичної системи принципово інше. Воно полягає у виявленні тих загальних принципів, правил, закономірностей та викликів, які мають вагомий історичний, традиційний чи економічний основи, однак

потребують трансформації або реструктуризації з метою підвищення ефективності політичної системи та стимулювання політичного розвитку. В такому разі гендер є операційним критерієм, який дозволяє аналізувати політику з нової перспективи.

Для здійснення цього завдання Шведська мережева організація “Діафонія”⁷ пропонує систему індикаторів, які можуть бути застосовані для аналізу політичних систем. Індикатори структуровані відповідно до шести концепцій, які враховують різний рівень розвитку, адаптивності та відкритості систем щодо гендерних відносин. Треба додати, що дані концепції можна застосовувати до аналізу тільки тих політичних систем, у яких існує потенційна можливість участі і жінок і чоловіків на всіх рівнях влади. Якщо жінки позбавлені більшості прав, дослідження та зміна ситуації потребують іншого підходу. Це стосується, наприклад, ситуації в Ірані з 1979 до середини 1980-х років, де правитель Аятола Хомейні відмінив усі закони, які надавали жінкам бодай якісь права, та наказав стратити близько двадцяти тисяч жінок, які не дотримувалися строгих правил, що регламентували жіночий одяг та поведінку⁸. Іншим винятком будуть системи, у яких маргіналізації, утисків та обмежень зазнають переважно чоловіки.

Беручи до уваги дані застереження, маємо зауважити, що політика практично у всіх країнах світу все ще є сферою чоловічого домінування. Отже, комплекс індикаторів для дослідження сучасних виявів цього феномена скеровано на опис конкретних практик, ситуацій та ставлення, які визначають субординацію жінок та домінування чоловіків у політичному просторі.

Початковою концепцією визначають невидимість жінок. Вона передбачає визнання того, що жінки та чоловіки мають однакові права та потреби. Система продукує однакові вимоги для кожного та кожної. Гендер не вважають важливим критерієм, який може впливати на динаміку політичного процесу. Відповідно, система не реагує на окремі ситуації, позиції та можливості, що стосуються гендерних ролей, та не

розвиває розуміння суті гендерних відносин. Присутність жінок у політичних інститутах є декларативною вимогою, виконання якої перевіряють кількісними показниками. Індикатори невидимості жінок позначають ті політичні системи, у яких гендерний дискурс заміщено статистичними даними щодо кількості жінок та чоловіків у політичних інститутах.

Концепція обслуговування та підтримки передбачає визнання системою корисності політичної участі жінок та їх внеску у політичну діяльність. Активна участь жінок заохочується в обслуговуванні інституційної діяльності та у імплементації запланованих заходів. Проте потреби, позиції, ситуації та очікування жінок не впливають на діяльність системи. Система відтворює моделі традиційних гендерних ролей, які передбачають лідерство жінок та чоловіків у різних сферах. Тому участь жінок у політиці вважається “додатковим” завданням, яке не повинно перешкоджати виконанню традиційної ролі.

Концепція промоції жінок ґрунтується на розумінні того, що бідність та умови проживання по різному впливають на жінок та чоловіків. Ситуації, у яких перебувають жінки, та їх становище у суспільстві безпосередньо впливають на їх можливість брати участь у процесах розвитку та мати доступ до економічних та соціальних благ. Практичні потреби жінок мають задовольнятися більш якісно, участь жінок у всіх сферах має стимулюватися. У цьому разі традиційний розподіл гендерних ролей у суспільстві не ставиться під сумнів. Дослідження мають на меті висвітлити жіночі традиційні ролі та можливості для полегшення їх виконання. Державні та громадські заходи скеровані на залучення жінок до економічної діяльності. Однак йдеться переважно про малий бізнес або невливові позиції у великому бізнесі. На рівні політичної системи стратегії промоції жінок відслідковуються через практики підтримки жіночих організацій і залучення їх до політичного діалогу та через сприяння діяльності економічних, соціальних, освітніх та інших заходів щодо уповноваження жінок.

Дискусії з приводу того, що формальне збільшення кількості жінок на рівні прийняття рішень та залучення їх до традиційно чоловічих сфер діяльності: політики, економіки, права – не призводить до розв'язання гендерних проблем сучасного суспільства, склали підґрунтя концепції якісної участі жінок. Вона визначає, що жінки є субординованою групою з обмеженими можливостями участі у особистісних, соціальних, економічних, політичних та культурних аспектах життя. Інтеграція жінок у процеси розвитку поглиблює вплив та забезпечує стабільність політичного процесу. Отже, йдеться не про фрагментарну підтримку жіночих ініціатив, а про повноправну участь жінок на всіх рівнях влади. Інкorporація гендерної перспективи на рівні системи передбачає розробку гендерно орієнтованих вимог до формування та діяльності політичних інститутів та до впровадження інноваційних програм. До структури системи мають входити організації, аналітичні центри, рухи, що займаються дослідженнями та розробкою гендерних програм та проектів. Гендерний аналіз є елементом циклу реалізації та оцінки політичного процесу. Конкретні пропозиції жінок враховуються при прийнятті важливих рішень. Заохочується жіноче лідерство, жінок сприймають як носіїв змін. Підтвердженням забезпечення якісної участі жінок у політиці слугують такі індикатори, як наявність регламентованих практик, що відображають гнучкість системи у галузі гендерних ролей, прозорі статистичні дані щодо кількості жінок на керівних позиціях і у центрах впливу та кількості жінок, що брали участь у національних і міжнародних політичних переговорах, зустрічах на вищому рівні, конференціях тощо. Очікувані результати політичної діяльності враховують гендерні показники. Освітні програми та курси підвищення кваліфікації державних службовців включають курси з гендерної рівності для жінок та чоловіків. Підвищення кваліфікації у галузі технічних інновацій та принципів лідерства проводиться для жінок та чоловіків.

На противагу поширеному міфowi про те, що у розвинутих демократичних країнах та у деяких країнах, що перебувають

у процесі трансформації політичної системи, проблеми гендерної нерівності не існує, концепція уповноваження пропонує поглиблений гендерний аналіз.

Поняття гендерної рівності означає те, що і жінки, і чоловіки мають рівний доступ до контролю за ресурсами, беруть участь у процесі прийняття рішень та займають провідні пости у державі, бізнес-структурах та соціальних інститутах. У кожній сфері суспільства і жінки, і чоловіки однаково впливають на процеси розвитку. Беручи до уваги різноманітність ідентичностей, зокрема те, що відмінності між жінками є значно суттєвіші, аніж відмінності між різними статями⁹, уповноваження жінок у соціальній, політичній, економічній та культурній сферах життя суспільства має відбуватися не лінійно, а згідно з їхніми потребами.

Інститути, які є елементами системи, у розробках своїх проєктів та у формуванні стратегій передбачають гендерну рівність у доступі до контролю за ресурсами та участі у прийнятті важливих рішень. Система сприймає жіноче лідерство як іманентну потребу свого розгортання. Співпраця між статями та гнучкість у виконанні гендерних ролей заохочуються.

Проблемність аналізу політичних систем крізь призму запропонованих концепцій полягає у визначенні базових гіпотез. Очевидно, що результати дослідження, скерованого на визначення можливостей жінок займати провідні пости у політичних структурах Європейського Союзу, відрізнятимуться від результатів дослідження ефективності функціонування політичної структури Європейського Союзу для забезпечення гендерної рівності у сфері політичного лідерства. Проблема полягає не тільки у виборі об'єкта дослідження, а й у тому, що саме ми ставимо під сумнів: можливості реалізації жіночого лідерства чи ефективність діяльності політичної структури.

Перелічені нами концепції формулюють гіпотези, ставлячи під сумнів конкретні можливості реалізації жіночого лідерства. Згідно з ними, існують певні сфери, практики, інститути та стратегії, що маргіналізують жіночий досвід, участь

жінок у прийнятті рішень та жіночу гендерну роль. Відповідно, треба створити механізми висвітлення важливості реалізації жіночих можливостей та сприяти формуванню гендерної рівності.

Однак існує також інша можливість для сумніву. Чи актуальною є домінуюча система гендерних відносин? Чи ті впливи, які вона здійснює на політичні, економічні, соціальні, культурні системи не призводять до деструкції цих систем? Які межі повинна мати система для свого розвитку і які межі вона має руйнувати?

Джерелом напруження у гендерному дискурсі є сумнів у жіночих та чоловічих гендерних ролях. Чи існує така властивість, яка є виключно “жіночою” чи “чоловічою”? Якщо так, то чи справді вона здійснює вагомий вплив на політику? Чи не фіктивною є її здатність детермінувати індивідуальний вибір людини, особливо щодо свободи, миру, віри та культури? Очевидно, що поставлені нами питання не є маргінальними у дослідженні політичних систем. Якщо політика у значенні “енергії межі”, “зіткнення суперечностей”¹⁰ набуває нових викликів, “зарядів”, стимулів для свого розвитку, то політична система змушена реагувати також на загрози щодо status quo своєї структури. Адже результатом гендерного аналізу принципів розподілу влади, владних відносин, соціальних, економічних, політичних обмежень, які накладають гендерні ролі, є вимога структурних змін у економічній, соціальній, політичній, культурній системах та критичного багаторівневого діалогу щодо рівності можливостей у XXI столітті.

Враховуючи делікатність поставленого завдання, а саме: інкорпорації гендерної перспективи у дослідженні політичних систем, потрібно чітко усвідомити не тільки багатомірність існуючих стратегій, але й проблемність мети. Наочно продемонструвати гендерну рівність неможливо. Аналогічно, неможливо однозначно стверджувати, що досягнення гендерної рівності відбудеться протягом конкретно визначеного проміжку часу як результат повного впровадження пропонованих концепцій. Однак

ця аргументація може бути застосована також і до поняття свободи, демократії та інших політичних цінностей.

Відповідно до того, яке розуміння свободи становить підґрунтя політичної системи, відбувається структурування її елементів та їх реакція на ідеї гендерної рівності. Проведемо визначальні паралелі у історії політичної думки.

У грецькому місті-полісі свобода не є самоціллю існування людини. Її заміщає поняття “блага”, яке для Платона, наприклад, є синтезом справедливості, морального духу та добродетності, а для кініків – аскетичною байдужістю до зовнішнього світу. І хоча до статусу жінок у суспільстві давні греки ставилися по-різному, самостійним суб’єктом політичного процесу жінка не була.

Бачення свободи як гарантованого невтручання влади у приватне життя людини, якщо така людина не шкодить суспільству, яке пропонує Джон Стюарт Міл, визначає нове бачення ролі жінки у суспільстві. Жінка має право на саму себе та на всі ті привілеї і обмеження, які визначає громадянська свобода. Жінка сама може нести відповідальність за власне життя та майно, за власні дії та кар’єру.

Ідея “волі до влади” в умовах посилення інстинктивних основ життя Ніцше слугує індикатором заміщення проблемності свободи необхідністю насильства, за якого всі ті, хто не наділений харизмою “надлюдини”, приречені на підпорядкування і покору. Це стосується і жінок, адже за Ніцше: “Чоловіче щастя – “я хочу”. Жіноче – “хоче він”... І коритися повинна жінка, й знайти глибину для своєї поверхні. Поверхня – то вдача жінки, ворухка, бурхлива плівка на мілкій воді. А чоловікова вдача глибока, потік її у підземних печерах вирує, – жінка відчуває силу потоку, але не розуміє її... Ти йдеш до жінок? Не забудь канчука!”¹¹. Тоталітарні режими ХХ століття керувалися цим принципом, хоча їхні ідеологічні програми формували його по-іншому.

У Жана Поля Сартра свобода передує сутності людини. Людина не задана сама собі, вона проектує, “збирає” себе, а

тому повністю відповідає за свої вчинки. Світ не має змісту, “я” не має мети. Тільки через акт свідомості та вибору “я” надає світу значення та цінності. “Онтологія та екзистенційний психоаналіз мають відкрити моральному агенту, що він є буттям, завдяки якому існують цінності. Саме в цьому випадку свобода усвідомить саму себе та розкриється в тривозі як єдине джерело цінностей, і як дещо, завдяки чому існує світ”¹². У своїй праці “Друга стаття” Симона де Бовуар проектує новий вимір свободи на проблематику відчуженості жіночого існування як повсякчасного існування в ролі “іншої”, підлеглої, не самодостатньої. Свобода жінки – це її можливість розвиватися не у відповідності до чоловічих уявлень, а незалежно від них.

Результатом постмодерного дискурсу стала генеза радикальної плюральності. “Плюральність постмодерно стала різноманітнішою та більш проникливою. Вона посилилася екстенсивно та інтенсивно. Настільки, що відбувся якісний стрибок. Усі описи, усі стратегії, усі розв’язання надалі мають здійснюватися на ґрунті множинності. Якщо раніше плюральність вважалася формою розгортання, викликом або приводом для розвитку єдності, то відтепер, навпаки, усе це походить і мислиться з неї, так само, як і єдність у своїх рамках, а отже, вже супроти неї. Переорієнтація, необхідна для цього, є глибшою та принциповішою, ніж може здаватися”¹³. Плюральність розмиває межі систем, проникаючи крізь них, руйнуючи старі системи зв’язків і започатковуючи нові, набуваючи ознак універсальної категорії, зміст якої маніфестує відмирання дихотомії “єдність – множинність”. У широкому розумінні плюральність невідворотна, а тому варто зосередитися на розвитку її позитивних форм.

Відповідно, проблематика гендерної рівності виходить за межі площини статистичного обрахунку кількості жінок та чоловіків у різних сферах діяльності та на різних рівнях. Плюральність означає, що сталий розвиток не може бути відмежованим від проблем, що мають гендерний характер, більше того, він не може відбутися без залучення як жінок, так і чоловіків у всі процеси, що з ним пов’язані.

Дискусія про права людини знову набуває першочергового значення, тільки тепер під людиною розуміють не білого та заможного чоловіка з Західної Європи чи Сполучених Штатів Америки, а довільну множину культурної, расової, гендерної, релігійної, політичної та інших ідентичностей. Тому діалог між людьми потребує нових “правил гри”, зокрема визнання та повагу до різноманітності.

Первинним у інкорпорації гендерної перспективи у дослідження політичних систем, що сприймають імпульси генези плюральності, вважатимемо формування культури рівності. Така культура потрібна для того, аби система навчилася розрізняти плюральність, шукати відповіді на багаторівневі виклики, включати у політичні процеси всі наявні соціальні групи, інтегрувати конкретні гендерні права у практики реалізації етнічних, економічних, релігійних прав та трансформувати свою структуру згідно новими політичними потребами.

Отже, процеси інкорпорації гендерної перспективи у дослідженні політичних систем не відбуваються за принципами лінійного та поступального руху вперед. Навпаки, динаміка протікання цих процесів ускладнюється відповідно до того, на якому рівні розвитку перебуває система, які пріоритети вона визначає, наскільки гендерна рівність інтегрована у досягнення інших цілей та завдань, що є індикаторами якості впровадження інновацій тощо. Важливою детермінантою інкорпорації гендерної рівності у діяльність політичної системи є політичні цінності, насамперед свобода. Розуміння свободи, яке неодмінно є підґрунтям розгортання відкритих політичних систем, детермінує взаємовпливи гендеру та політики. Іншими словами, проблематики гендерної рівності не існує тільки там, де немає свободи, або там, де вона реалізована повністю. У всіх інших випадках потрібно розглядати специфіку інкорпорації гендерної перспективи у дослідженнях політики, зокрема політичних систем.

¹ Ruiz Bravo, Patricia. Sub-versiones masculinas. Flora Tristan. – Peru, 2001. – P. 239.

² *Garcia S. Carlos Ivan, Gomez Fredy.* La masculinidad como campo de estudio y de accion social // Entre los limites y las posibilidades. – 3. Medellin. – November 2003. – P. 57–69.

³ *Ruiz Bravo, Patricia.* Sub-versiones masculinas. Flora Tristan. – P. 312.

⁴ *DIACONIA – ICCO.* Report Perspectiva de genero en la cultura democratica. – Paraguay. – 7 to 9 May 2001. – P. 12.

⁵ *Biezer, Moema.* Ciclo de proyectos / Ciclo de la vida. GTZ, n/d. 2002. – P. 102.

⁶ Там само. – С. 312.

⁷ Manual for monitoring the incorporation of a gender perspective in Diakonia and partner organisations. Revised 2nd Edition. – Stockholm, Sweden, 2005. – P. 29–40.

⁸ *Берн Ш.* Гендерная психология. – СПб.: прайм – ЕВРОЗНАК, 2001. – С. 33.

⁹ *Кімел М.* Гендероване суспільство. – К.: Сфера, 2003. – С. 22.

¹⁰ Новейший философский словарь. – Минск: Книжный Дом, 2001. – С. 1123.

¹¹ *Ницше Ф.* Так казав Заратустра. – К.: Основи, 2000. – С. 84.

¹² *Сартр Жан-Поль.* Бытие и Ничто. Заключение // Путь в философию. Антология. – М.: Университетская книга, 2001. – С. 173.

¹³ *Вельш В.* Наш постмодерный модерн. – К.: Альткпрес, 2004. – С. 303.